

Rutiner for Næringsdatabasen og analyser av forsvarsindustrien ved FFI

Kari Tvetbråten

Forsvarets forskningsinstitutt (FFI)

28. oktober 2011

FFI-rapport 2011/02085

1167

P: ISBN 978-82-464-1987-9

E: ISBN 978-82-464-1988-6

Emneord

Forsvarsindustri

Datakilder

Metoder

Database

Godkjent av

Vidar S. Andersen

Forskningssjef

Sammendrag

Denne rapporten sammenfatter de viktigste rutiner og kilder ved FFI i forbindelse med innsamling og lagring av data om forsvarsindustrien i Norge. Opplysningene er lagret og systematisert i en statistikkdatabase, Næringsdatabasen. I tillegg tar rapporten for seg sentrale definisjoner og metoder for forskning på forsvarsindustrien. Hovedhensikten er å sikre konsistens, kontinuitet og sporbarhet i innsamling og analyser av statistikken.

Først gir rapporten en innføring i hvilke data som lagres på FFI, og hvilke kilder de hentes fra. Deretter beskrives rutiner og prosedyrer for å oppdatere Næringsdatabasen og kvalitetssikre dataene. Avslutningsvis tar rapporten for seg metoder for å estimere frafall.

English summary

This report summarizes the most important routines and sources at FFI regarding collection and storing of data on Norwegian defence industry. The information is stored and systemized in a statistic database, Næringsdatabasen. The main purpose is to ensure consistency, continuity and traceability in both gathering and analysis of data.

Initially the report gives an introduction on what data is being stored at FFI and from what sources it's collected. Furthermore the report describes routines and procedures on how to update Næringsdatabasen and ensure the data quality. Finally the report looks into methods for calculating estimates in the case of lacking data.

Innhold

1	Innledning	7
2	Næringsdatabasen og forsvarsindustrien i Norge	7
2.1	Næringsdatabasen	7
2.2	Definisjon av forsvarsindustrien i Norge og avgrensning av forsvarsbedrifter	11
2.2.1	Bedrifter med medlemskap i Forsvars- og sikkerhetsindustriens forening (FSi)	11
2.2.2	Bedrifter med innvilget eksportlisens fra Utenriksdepartementet (UD)	12
2.2.3	Andre bedrifter med store leverandører til Forsvaret:	12
2.3	Kategorisering av forsvarsbedrifter	13
2.4	Sammendrag	13
3	Datagrunnlag for Næringsdatabasen	14
3.1	Økonomiske nøkkeltall	14
3.1.1	Regnskapsregisteret i Brønnøysund	14
3.1.2	Forsvarets regnskap	15
3.1.3	Egenrapportering fra forsvarsbedriftene	15
3.2	Kunnskap og kompetanse	19
3.3	Eksportstatistikk	21
3.3.1	Eksportkontroll og eksportstatistikk fra UD	21
3.3.2	Eksportstatistikk fra SSB	23
3.4	Rutiner for oppdatering og lagring av grunnlagsdata	23
3.4.1	Utvalg av bedrifter og registrering økonomiske nøkkeltall	23
3.4.2	Forsvarets regnskap	24
3.4.3	Eksportstatistikk fra UD	26
3.4.4	Eksportstatistikk fra SSB	26
3.4.5	Kunnskap og kompetanse	27
3.5	Dokumentasjon og kvalitetssikring av data	27
3.5.1	Dokumentasjon og sporbarhet	27
3.5.2	Kvalitetssikring av økonomiske tall	27
4	Metoder for forskning på forsvarsindustrien	28
4.1	Statistiske metoder og utfordringer	28
4.1.1	Frafall	28
4.1.2	Beregning av estimater	29
4.2	Andre tilgjengelige statistikkdatabaser	31
4.3	Videre utvikling av databasen – muligheter og utfordringer	32

5	Oppsummering	33
	Referanser	35
	Forkortelser	36
	Appendix A Redigert versjon av spørreskjemaet for 2010	37

1 Innledning

Denne rapporten beskriver arbeidet som er gjort i forbindelse med å etablere en database med statistikk over forsvarsindustrien i Norge, heretter kalt Næringsdatabasen, samt arbeidet som gjøres for å vedlikeholde databasen. Gjennom en detaljert fremstilling av datakilder og metodebeskrivelser gir denne rapporten dermed grunnlag for både å holde databasen oppdatert, samt for å gjøre analyser og studier av forsvarsindustrien. Spesielt er innholdet i rapporten rettet mot:

- Å avklare sentrale begreper og definisjoner for forskning på forsvarsmarkedet
- Å dokumentere kilder og metoder for å fremskaffe data om forsvarsindustrien
- Å gi grunnlag for regelmessig oppdatering og vedlikehold av næringsdatabasen
- Å sikre sporbarhet i tidligere studier og konsistens for fremtidige studier av forsvarsindustrien i Norge.

Rapporten består av fire kapitler i tillegg til innledningen. Kapittel 2 begynner med å gi en nærmere beskrivelse av Næringsdatabasen, aktuelle statistikkområder og hvordan dataene er strukturert. Deretter beskrives hvilke kriterier som brukes i analyser ved FFI for å definere og avgrense forsvarsindustrien i Norge. Til slutt tar kapitlet for seg hvordan forsvarsbedriftene kan klassifiseres i ulike størrelseskategorier.

Kapittel 3 gir en mer detaljert beskrivelse av de ulike datakildene, og hvilke forutsetninger de bygger på. Kjennskap til dette er viktig for videre å bruke dataene i ulike analyser. Avslutningsvis i kapitlet beskrives rutiner for oppdatering og vedlikehold av databasen.

Kapittel 4 tar for seg metodiske utfordringer knyttet til manglende opplysninger. Spesielt tar kapitlet for seg frafall og metoder for å estimere verdier. Hovedtrekkene i notatet oppsummeres kortfattet i kapittel 5.

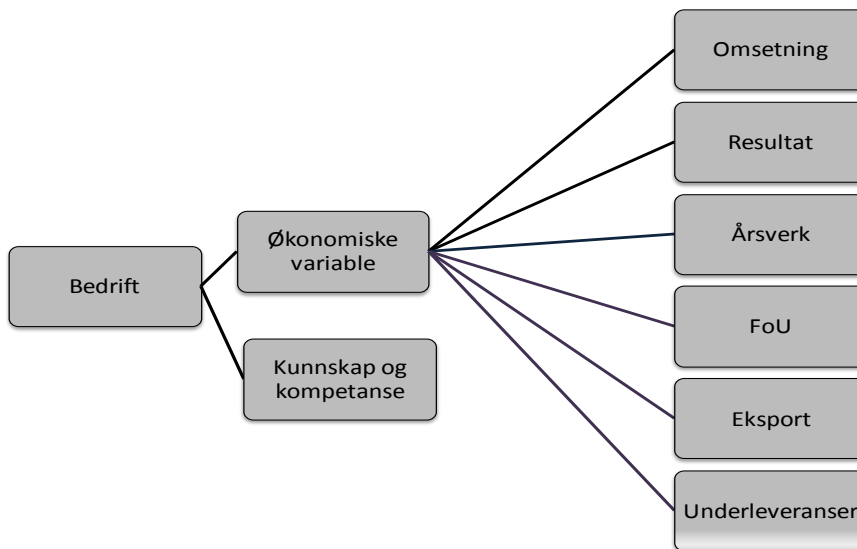
2 Næringsdatabasen og forsvarsindustrien i Norge

Dette kapitlet beskriver bakgrunnen for å opprette Næringsdatabasen. Videre presenteres hvilke statistikkområder som er tilgjengelig og hvordan de er strukturert. Kapitlet tar også for seg sentrale definisjoner og metoder for å avgrense og kategorisere forsvarsindustrien i Norge.

2.1 Næringsdatabasen

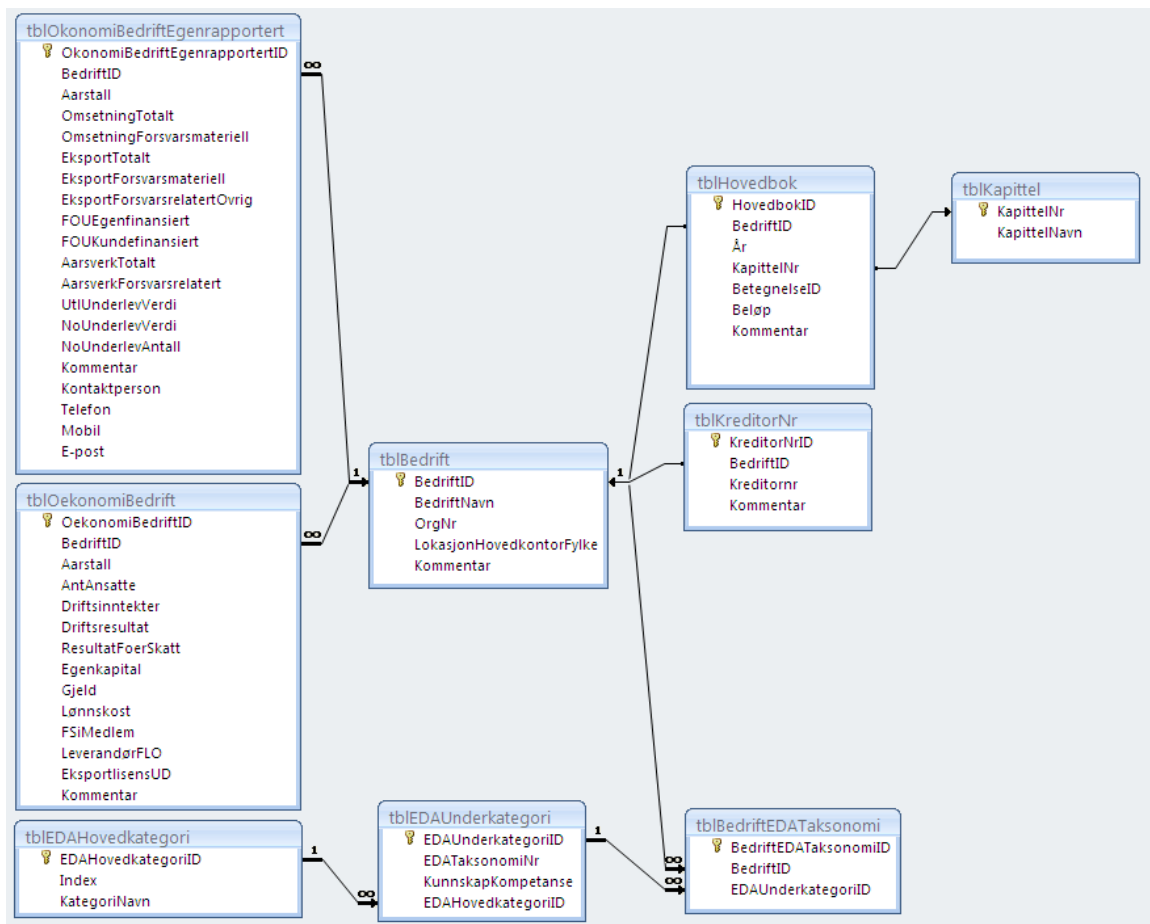
Næringsdatabasen ble opprettet i forbindelse med FFI-rapport 2009/01068, da det ble samlet inn store mengder data om forsvarsindustrien i Norge. Databasen ble ansett som et nyttig verktøy for å systematisere dataene og videre for å sikre sporbarhet i etterkant. I tillegg ville det være muligheter for å videreutvikle databasen og registrere data på flere områder. Dermed ville databasen kunne gi grunnlag for å kunne gjøre mer vitenskapelige studier av forsvarsindustrien fremover.

Næringsdatabasen er en historisk database med statistikk både på bedrifts- og nasjonalt nivå. På bedriftsnivå inneholder databasen utvalgte økonomiske nøkkeltall for forsvarsbedriftene og hvilke kunnskaps- og kompetanseområder bedriftene besitter, se figur 2.1. De økonomiske nøkkeltallene omfatter omsetning, resultat, årsverk, forskning og utvikling (FoU), eksport og underleveranser. For flere av variablene har vi registrert data både for bedriften som helhet og for den forsvarsrelaterte virksomheten i bedriften. Kunnskaps- og kompetanseområdene er basert på teknologitaksonomien til European Defence Agency (EDA). Det vil si at vi har registrert innenfor hvilke teknologiområder bedriftene har kunnskap og kompetanse, og hvilke kategorier disse teknologiområdene tilhører.

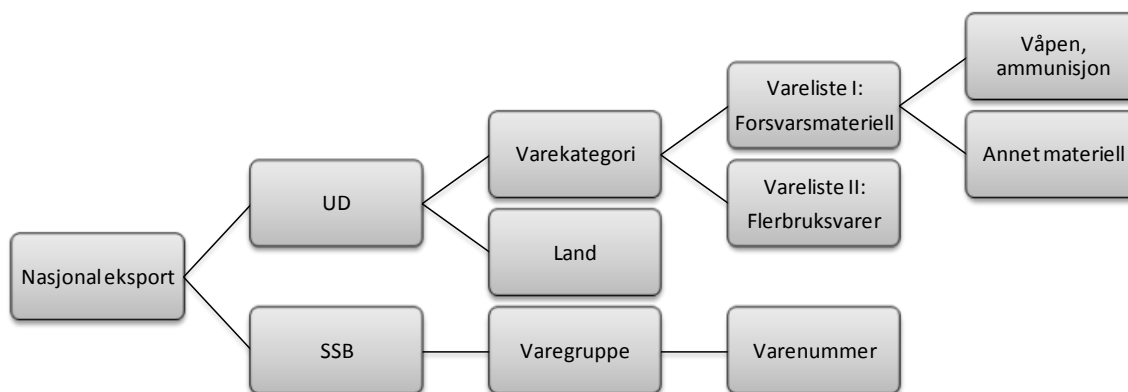
Figur 2.1 Statistikk i Næringsdatabasen på bedriftsnivå.

Dataene er lagret og strukturert i ulike tabeller som vist i figur 2.2.

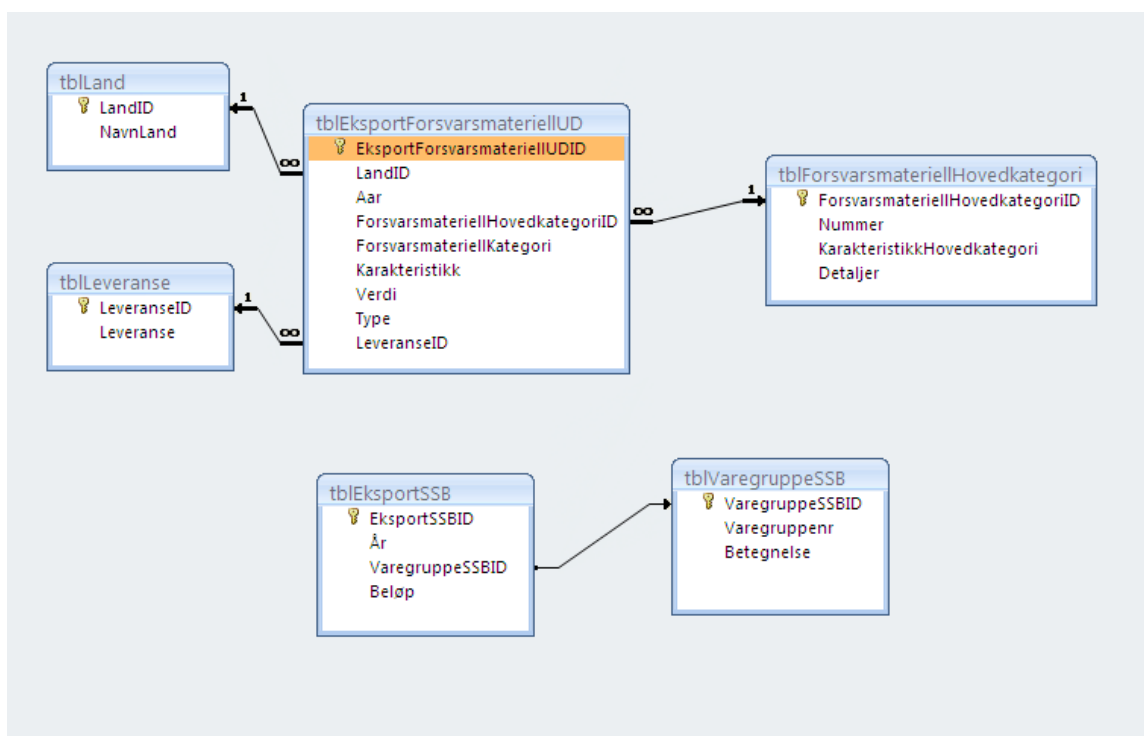
Figur 2.2 Tabeller og relasjoner for data på bedriftsnivå i Næringsdatabasen.

Næringsdatabasen inneholder også statistikk over nasjonal, det vil si norsk, eksport av forsvarsmateriell. Vi har registrert både tall fra Utenriksdepartementets (UD) og Statistisk sentralbyrås (SSB) eksportstatistikk, se figur 2.3. Eksportstatistikken til UD inneholder informasjon om eksport fordelt på land og varekategori. Varekategoriene er basert på UD's vareliste I og II, for henholdsvis forsvarsmateriell og flerbruksvarer. Vareliste I er utarbeidet nasjonalt, mens vareliste II baserer seg på det multilaterale eksportsamarbeidet som Norge deltar i. Eksportstatistikken til SSB er basert på Tollvesenets registre, og inneholder informasjon om eksport fordelt på varegrupper og varegruppenumre. Ettersom UD's og SSB's statistikker henter data fra forskjellige kilder, gir de ikke identiske resultater.

Figur 2.3 Statistikk i Næringsdatabasen på nasjonalt nivå.

Figur 2.4 viser hvordan eksportstatistikken er registrert og organisert i ulike tabeller. Dette gjør det mulig å hente ut statistikk med forskjellig oppløsning, ettersom hvordan man velger å utforme spørringene.

Figur 2.4 Tabeller og relasjoner for nasjonal eksportstatistikk i Næringsdatabasen.

Næringsdatabasen inneholder altså tre typer data for eksport av forsvarsmateriell: bedriftenes eksporttall, UDs eksportstatistikk og SSBs statistikk for utenrikshandel. Tallene er hentet fra ulike kilder og gir dermed forskjellige resultater, noe som gjør det vanskelig å trekke direkte koplinger mellom data på bedrifts- og nasjonalt nivå. Vi mener likevel at det er hensiktsmessig å registrere de ulike eksportstatistikkene, blant annet for å sammenligne eksportomfanget som dekkes av ulike definisjoner av forsvarsmateriell. I tillegg gjør de tre eksportstatistikkene et godt grunnlag

for å kartlegge utviklingstrender. De ulike dataområdene og kilder blir nærmere beskrevet i kapittel 3.

2.2 Definisjon av forsvarsindustrien i Norge og avgrensning av forsvarsbedrifter

Det finnes ingen enhetlig og allmenn etablert metode for å avgrense forsvarsindustrien i et land eller for å skille en forsvarsbedrift fra øvrige industriforetak. Hva som karakteriserer forsvarsindustrien i et land kan variere fra å omfatte eksklusivt produsenter av våpen og forsvarsmateriell til å inkludere et bredt spekter av bedrifter som leverer varer og tjenester til Forsvaret¹. I analyser av forsvarsindustrien ved FFI har vi benyttet følgende definisjon av forsvarsindustrien i Norge:

Forsvarsindustrien i Norge omfatter bedrifter som har virksomhet innenfor forsvars- og sikkerhetsmarkedet og som bidrar til nasjonal verdiskaping over tid, uavhengig av eierskap.

Forsvarsindustrien består dermed av et sett med bedrifter som leverer varer og tjenester til norsk eller utenlandsk forsvar eller andre forsvarsbedrifter. Dette kan omfatte alt fra rene våpenprodusenter til øvrige bedrifter med både sivil og militær produksjon. For å identifisere forsvarsbedriftene har vi tatt utgangspunkt i bedrifter som oppfyller minst ett av følgende kriterier:

- medlemskap i Forsvars- og sikkerhetsindustriens forening (FSi)
- innvilget eksportlisens fra Utenriksdepartementet (UD)
- store leveranser til Forsvaret

For videre å skille ut rent sivile bedrifter som kan være registrert på disse listene, har vi lagt til et krav om at bedriftene skal ha forsvarsrelaterte leveranser som på en eller annen måte skiller seg fra andre typer leveranser, for eksempel at bedriften tilbyr produkter eller tjenester som er spesielt tilpasset forsvarsformål. Det betyr at catering-, transportselskaper og andre bedrifter som har Forsvaret på kundelisten uten at dette har noen innvirkning på utformingen av leveransene, er holdt utenfor definisjonen. De neste avsnittene gir en nærmere beskrivelse av de tre kriteriene for å definere norsk forsvarsindustri.

2.2.1 Bedrifter med medlemskap i Forsvars- og sikkerhetsindustriens forening (FSi)

Den første metoden for å identifisere forsvarsbedrifter er gjennom medlemskap i Forsvars- og sikkerhetsindustriens forening (FSi). FSi er en bransjeorganisasjon for bedrifter med virksomhet rettet mot forsvars- og sikkerhetsmarkedet. For å bli medlem i FSi kreves det at bedriften eller foretaket bidrar til verdiskapning i Norge som leverandør av varer eller tjenester til Forsvaret, eller andre offentlige etater og organisasjoner som leverer tjenester innenfor samfunnsikkerhet og beredskap². I tillegg til dette må medlemskap godkjennes av foreningens styre.

¹ De fleste definisjoner av forsvarsindustrien i et land er omdiskutert (Hartley, 2007). Vi har lagt vekt på at leveransene er spesielt tilpasset forsvarsformål i vår definisjon av forsvarsbedrifter.

² Jf. Vedtekter for FSi, §2 Medlemskap.

Oversikt over hvilke bedrifter som er medlem i FSi er tilgjengelig på foreningens hjemmesider (www.fsi.no). Inn- og utmeldinger foregår kontinuerlig, blant annet på grunn av nyetableringer/avviklinger eller endrede markedsinteresser. Dette gjør at sammensettingen av medlemsbedrifter endres over tid. Likevel har antall medlemmer vært stabilt med i overkant av 100 registrerte bedrifter siden utgangen av 2006.

For å registrere aktuelle bedrifter i næringsdatabasen har vi har brukt medlemslister som er gjeldende på det tidspunktet vi sender ut spørreskjemaer til forsvarsbedriftene.

2.2.2 Bedrifter med innvilget eksportlisens fra Utenriksdepartementet (UD)

Den andre metoden for å identifisere forsvarsbedrifter er bedrifter som har fått innvilget eksportlisens fra UD. Eksportlisens er påkrevd ved utførsel av våpen, ammunisjon og annet militært materiell, samt tilhørende teknologi og tjenester³. Lisensplikten omfatter også flerbruksvarer, det vil si strategiske varer med tilhørende teknologi som kan anvendes til både sivile og militære formål. I Norge er det Utenriksdepartementet (UD) ved Seksjon for eksportkontroll som er ansvarlig myndighet for å utstede eksportlisenser og ivareta eksportkontroll.

En liste med bedrifter som har fått innvilget eksportlisens presenteres i årlige meldinger til Stortinget, og er tilgjengelig på UD's nettsider, www.eksportkontroll.mfa.no. Stortingsmeldingene har kommet årlig siden 1996, og har til hensikt å orientere om myndighetenes arbeid for å ivareta eksportkontroll og omfanget av denne typen eksport.

Antall bedrifter som har fått innvilget eksportlisens i løpet av et år varierer. For eksempel var det 39 bedrifter som fikk innvilget eksportlisens i 2009 og 18 bedrifter i 2010. En nærmere gjennomgang av eksportbedriftene gjør at flere av disse ikke inkluderes i statistikken. Hovedsakelig gjelder dette bedrifter med svak eller ingen kopling til forsvarsmarkedet, for eksempel bedrifter som selger våpen til jakt, konkurranse og samlere, noe som ikke klassifiseres som forsvarsbedrift. I tillegg er der en del av bedriftene som allerede er inkludert gjennom medlemskap i FSi. Til sammen ble statistikken supplert med fire eksportbedrifter i 2009 og tre bedrifter i 2010.

2.2.3 Andre bedrifter med store leverandører til Forsvaret:

Den tredje fremgangsmåten for å definere forsvarsindustrien er bedrifter med egen virksomhet i Norge som har inngått større kontrakter med Forsvaret. Forsvarets logistikkorganisasjon (FLO) har ansvaret for å forhandle og gjennomføre sentrale anskaffelser til Forsvaret. Vi har derfor tatt utgangspunkt i FLOs leverandørliste for å identifisere andre store leverandører til Forsvaret. En gjennomgang av de 100 største bedriftene målt i forhold til leveranser i 2009, viste at det var 21 bedrifter med egen utvikling og/eller produksjon i Norge som ikke har medlemskap i FSi, når rene konsultantselskaper og leverandører av drivstoff, catering, transporttjenester etc. ble holdt utenfor. Disse bedriftene leverte varer og tjenester innenfor områder som personlig bekledning og utstyr, satellitt og kommunikasjon, maritime systemer og transportutstyr/kjøretøy til en verdi av

³ Jf. Lov av 18. desember 1987 om kontroll med eksport av strategiske varer, teknologi og tjenester m.v. og forskrift av 10. januar 1989 til gjennomføring av utførselsreguleringen for strategiske varer, tjenester og teknologi.

minimum 8 millioner kroner. Etter en nærmere gjennomgang av virksomheten i disse bedriftene, ble ni bedrifter inkludert i statistikken. En tilsvarende gjennomgang av leverandørlistene for 2010 resulterte i tolv flere forsvarsbedrifter.

2.3 Kategorisering av forsvarsbedrifter

En vanlig måte for å kategorisere bedrifter etter størrelse er ved å benytte antall ansatte kombinert med driftsinntekter og/eller balanse. For eksempel har EU utarbeidet en standard for å plassere bedrifter i kategorier for store, mellomstore, små og mikrobedrifter. Denne standarden bygger på bestemte grenseverdier for antall ansatte og enten omsetning eller balanse som kriterier for å kategorisere bedriftene⁴. Vår inndeling av forsvarsbedriftene bygger på denne definisjonen ved å benytte de samme grenseverdiene for antall årsverk, men vi tar ikke hensyn til omsetning og/eller balanse. Tilsvarende har vi også klassifisert bedriftene som forsvarsleverandører etter antall årsverk i forsvarsrelatert virksomhet. Tabell 2.1 fremstiller de to alternative modellene for kategorisering av forsvarsbedriftene.

Kategori	Antall årsverk (åv)	Kategori	Antall årsverk (åv)
Store bedrifter	250 åv eller mer	Store forsvarsleverandører	250 åv eller mer forsvar
Mellomstore bedrifter	50–249 åv	Mellomstore forsvarsleverandører	50–249 åv forsvar
Små bedrifter	10–49 åv	Små forsvarsleverandører	10–49 åv forsvar
Mikrobedrifter	Færre enn 10 åv	Mikro forsvarsleverandører	Færre enn 10 åv forsvar

Tabell 2.1 Kategorisering av forsvarsbedriftene etter antall årsverk totalt og i forsvarsrelatert virksomhet.

I studier av forsvarsmarkedet legger vi vekt på den forsvarsrelaterte virksomheten i bedriftene. Det betyr at vi i analyser av forsvarsindustrien hovedsakelig benytter inndelingen av bedriftene som forsvarsleverandører, med mindre noe annet er presisert.

2.4 Sammendrag

Næringsdatabasen inneholder informasjon om forsvarsindustrien i Norge, definert som bedrifter som har virksomhet innenfor forsvars- og sikkerhetsmarkedet og som bidrar til nasjonal verdiskaping over tid, uavhengig av eierskap. For å identifisere forsvarsbedrifter har vi brukt tre metoder: medlemslistene til FSi, bedrifter som har fått innvilget eksportlisens fra UD og andre store leverandører til Forsvaret.

Vi anser at en kombinasjon av de tre utvelgelsesmetodene gir et dekkende bilde av norsk forsvarsindustri. Bransjeorganisasjonen FSi er en viktig kilde, ettersom den jobber for å fremme bedriftenes interesser i forsvars- og sikkerhetsmarkedet. De fleste av forsvarsbedriftene blir også identifisert gjennom medlemslistene til FSi. Samtidig bidrar de to andre metodene til å identifisere andre bedrifter som har en betydning innenfor forsvarsmarkedet. Tatt i betraktning en

⁴ For en mer detaljert beskrivelse, se http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/facts-figures-analysis/sme-definition/index_en.htm

sterk konkurranse for å vinne utenlandske kontrakter, anser vi eksportbedriftene som registreres av UD og som har en tydelig innretning mot forsvarsmarkedet, med fordel bør inngå i tallgrunnlag og analyser av norsk forsvarsindustri. I tillegg mener vi leverandørlistene fra FLO er egnet for å fange opp andre bedrifter som har betydning for driften av Forsvaret, for eksempel gjennom utvikling av produkter som er spesialtilpasset Forsvarets behov.

For å kategorisere forsvarsbedriftene har vi tatt utgangspunkt i kategorier for små- og mellomstore bedrifter og brukt tilsvarende grenseverdier for antall årsverk. I våre analyser av forsvarsindustrien har vi lagt vekt på bedriftene som forsvarsleverandører, det vil si at vi klassifiserer bedriftene etter antall årsverk i forsvarsrelatert virksomhet.

3 Datagrunnlag for Næringsdatabasen

Det er begrenset med offentlig tilgjengelig informasjon og statistikk på forsvarsindustrien og dataene som er tilgjengelige er av variabel kvalitet og detaljeringsgrad. Derfor har vi supplert offentlig tilgjengelige data med informasjon rapportert fra bedriftene og Forsvarets regnskaper for å fremskaffe et mer dekkende statistikkgrunnlag. Dette kapittelet gir en beskrivelse av kilder og rutiner for innsamling og lagring av data i næringsdatabasen.

3.1 Økonomiske nøkkeltall

I Næringsdatabasen har vi registrert økonomiske nøkkeltall for forsvarsbedriftene hentet fra tre ulike kilder: Regnskapsregisteret i Brønnøysund, Forsvarets regnskap og bedriftenes egenrapporterte tall.

3.1.1 Regnskapsregisteret i Brønnøysund

For bedriftene som er registrert i Næringsdatabasen har vi samlet inn utvalgte historiske nøkkeltall fra bedriftsregnskapene, slik de er rapportert inn til Regnskapsregisteret i Brønnøysund. Regnskapsregisteret i Brønnøysund inneholder blant annet resultat, balanse og noter fra årsregnskapet til bedrifter som har regnskapsplikt. Bedriftene skal rapportere tallene til Brønnøysund innen en måned etter at regnskapet er godkjent.

Vi har hentet ut og registrert utvalgte regnskapstall for forsvarsbedriftene i Næringsdatabasen. Nøkkeltallene omfatter driftsinntekter, driftsresultat, resultat før skatt, antall ansatte, lønnskostnader samt beholdningsstørrelsene egenkapital og gjeld. Hvor langt tilbake i tid de strekker seg varierer fra bedrift til bedrift, de eldste regnskapstallene stammer fra 2003. Regnskapsdataene er offentlig tilgjengelig, og er hovedsakelig hentet inn fra nettstedet www.proff.no.

Tallene som er oppgitt i Regnskapsregisteret i Brønnøysund viser verdier eksklusiv merverdiavgift (mva).

3.1.2 Forsvarets regnskap

Forsvarets regnskap ble i 2003 samlet i regnskapssystemet SAP. Dette gjør det mulig å få opplysninger om innkjøp og utbetalinger fra alle avdelinger i Forsvaret i ett felles regnskaps-system. Hovedboka i SAP inneholder svært detaljerte regnskapsdata, blant annet alle fakturaer som er sendt til Forsvaret.

I Næringsdatabasen har vi lagret opplysninger om Forsvarets utbetalinger til norske forsvarsbedrifter siden 2009. For hver bedrift, har vi også hentet ut informasjon om hvilket kapittel som er fakturert og hvilke artikkelnumre fakturaene er registrert som, det vil si at det er mulig å skille mellom leveranser av for eksempel varig materiell, forbruksmateriell og tjenester.

Det er verdt å merke at ikke alle forsvarsbedriftene er registrert med utbetalinger til Forsvaret. Dette gjelder for eksempel eksportbedrifter eller bedrifter som er underleverandører til andre forsvarsbedrifter. Det kan også være bedrifter som ikke har leveranser til Forsvaret hvert år.

Uttrekket fra Forsvarets regnskap har også noen svakheter i forhold til våre analyseformål. Informasjonen er ofte mangelfull, enten fordi fakturaene i seg selv kan inneholde lite informasjon eller fordi informasjonen ikke er systematisert, for eksempel ved registrering av riktig artikkelnummer for leveransen. Enkelte fakturaer er også bokført med beløp uten at leverandøren er registrert. Forsvarets regnskap er samtidig unikt ved å gi informasjon om både type leveranse og hvilken avdeling som er mottaker. På tross av disse mulige feilkildene og svakhetene, kan hovedboka likevel være et godt supplement til andre datakilder.

3.1.3 Egenrapportering fra forsvarsbedriftene

Næringsdatabasen inneholder også informasjon om den forsvarsrelaterte virksomheten i bedriftene. Disse opplysningene innhentes gjennom utsendelse av spørreskjemaer til forsvarsbedriftene. Spørreskjemaet utarbeides i samråd med FSi. På grunn av et større informasjonsbehov og muligheter for ulikheter i rapporteringen har vi gjort noen justeringer på spørreskjemaet. Disse endringene vurderes nøye da det er viktig for oss å få mest mulige sammenlignbare tall over tid. I en redigert versjon av spørreskjemaet for 2010 ber vi om data på følgende områder som vist i tabell 3.1.

Område	Nivå	Forklaring
Omsetning	Totalt	Samlede driftsinntekter, totaltall for AS i Norge. Det vil si tall som rapporteres til Brønnøysundregisteret.
	Forsvarsrelatert omsetning til det norske forsvaret	Omsetning av forsvarsmateriell og –tjenester til Forsvaret.
	Forsvarsrelatert omsetning til andre kunder i Norge	Omsetning av forsvarsmateriell og –tjenester til andre kunder i Norge, for eksempel andre forsvarsbedrifter.
	Forsvarsrelatert omsetning til utlandet	Omsetning av forsvarsmateriell og –tjenester til utenlandske kunder, det vil si eksport.
	Øvrig (sivil) omsetning til norske kunder	Omsetning av øvrige varer og tjenester til norske kunder.
	Øvrig (sivil) omsetning til utenlandske kunder	Omsetning av sivile varer og –tjenester til utenlandske kunder, det vil si eksport.
Eksport	Totalt	Total eksport, både sivile og militære varer og tjenester. Merk at eksport er varer som krysser norske grenser, og tallet blir derfor forskjellig fra omsetning.
	Lisenspliktig eksport (A- og B-materiell)	Forsvarsrelatert eksport, registrert som A- og B-materiell i eksportstatistikken til UD.
	Lisenspliktig eksport (tjenester etc.)	Tjenester, retur til utlandet, produksjonsrett, formidling.
	Ikke-lisenspliktig forsvarsrelatert eksport	Øvrig forsvarsrelatert eksport, for eksempel underleveranser til utenlandske forsvarsleverandører eller utførsel av sivil materiell spesielt tilpasset forsvarsformål.
	Sivil eksport	Både materiell og tjenester.
Gjenkjøp	Gjenkjøpsforpliktelser	Gjenstående gjenkjøpsforpliktelser per 31.12.
Forskning og utvikling	FoU finansiert av bedriften	Resultatført og aktivert.
	FoU finansiert av andre	Resultatført og aktivert. Offentlige støtteordninger, for eksempel IFU/OFU-midler og SkatteFUNN inngår også i denne posten.
Årsverk	Totalt	Totalt antall årsverk per 31.12. Oppgitt i heltidsekvivalenter.
	Forsvarsrelatert	Støtteaktiviteter (it, lønn med mer) fordeles proporsjonalt som andelen mellom sivile og forsvarsrelaterte årsverk. Kan bruke forholdstall sivil/forsvarsrelatert.
Underleveranser	Innkjøpskostnader fra utenlandske underleverandører	Samlet kontraktsverdi, eksklusiv mva.
	Innkjøpskostnader fra norske underleverandører	Samlet kontraktsverdi, eksklusiv mva.
	Antall norske underleverandører	Totalt antall, både forsvar og sivilt.

Tabell 3.1 Statistikk i næringsdatabasen rapportert fra bedriftene, basert på spørreskjemaet for 2010.

Omsetning totalt og forsvarsrelatert omsetning:

I spørreskjemaet har vi bedt forsvarsbedriftene om å svare på seks spørsmål knyttet til omsetning: Total omsetning, forsvarsrelatert omsetning til det norske forsvaret og andre kunder i Norge og utlandet, samt øvrig omsetning til norske og utenlandske kunder.

Total omsetning omfatter bedriftens samlede driftsinntekter, det vil si inntekter knyttet til både sivil og forsvarsrelatert virksomhet, for kalenderåret. Dette er de samme tallene som rapporteres inn til Brønnøysundregisteret.

I tillegg har vi bedt bedriftene rapportere forsvarsrelatert omsetning, definert som forsvarsrelatert omsetning som inntekter av salg av militært utstyr med tilhørende teknologier og øvrige strategiske varer. Forsvarsrelaterte tjenester, for eksempel vedlikehold av militært utstyr og konsulenttjenester på oppdrag fra Forsvaret, inngår også i definisjonen. Videre har vi skilt mellom forsvarsrelatert omsetning til det norske forsvaret, andre norske kunder og utenlandske kunder. Ved å skille ut omsetning til Forsvaret som en egen post, er det mulig å sammenstille tallene bedriftene rapporterer opp mot Forsvarets regnskaper. Forsvarsrelatert omsetning til andre kunder gjelder leveranser av forsvarsmateriell og -tjenester til for eksempel andre forsvarsbedrifter i Norge og utlandet, eller øvrige organisasjoner og etater som opererer innenfor forsvars- og sikkerhetsområdet.

Sivil omsetning omfatter bedriftens øvrige driftsinntekter.

På grunn av at bedriftene har forskjellige regnskapssystemer, i tillegg til at enkelte av bedriftene ikke skiller mellom sivil og forsvarsrelatert virksomhet i sine regnskaper, har det vært nødvendig å åpne for mindre variasjoner i rapporteringen av forsvarsrelaterte aktiviteter. Enkelte bedrifter har avgrenset forsvarsmateriell og tilhørende tjenester til å gjelde produkter og tjenester som ville vært underlagt lisensplikt ved eksport, mens andre bedrifter har inkludert varer og tjenester som er levert til det norske og andre lands forsvar. Eksempler på slike varer er såkalte ”grønne” produkter som telt og utstyr som er spesialdesignet for Forsvaret. For de største forsvarsleverandørene er avgrensningen mellom forsvarsrelatert virksomhet og øvrig virksomhet entydig, slik at denne usikkerheten har mindre utslag på de samlede størrelsene i statistikken.

Det er verdt å merke at forsvarsmarkedet er kjennetegnet av få kontrakter som til gjengjeld kan være av betydelig størrelse og det kan gi betydelig utslag på den totale omsetningen om en bedrift vinner en kontrakt eller ikke. Det kan derfor være store årlige variasjoner i omsetningstallene. Det er også verdt å være oppmerksom på at det kan være en tidsforskjell mellom fakturering og leveranser av et produkt eller tjeneste, for eksempel kan innbetalinger som er registrert et år gjelde leveranser året før. Mange av bedriftene registrerer omsetning ved faktureringstidspunktet.

Eksport:

I spørreskjemaet har vi skilt mellom total eksport og forsvarsrelatert eksport. Total eksport omfatter bedriftens samlede utførsel av varer og tjenester fra Norge. Forsvarsrelatert eksport har vi videre skilt mellom lisenspliktig eksport og øvrig forsvarsrelatert eksport. Lisenspliktig eksport

defineres som eksport av varer og tjenester som krever lisens fra UD. Her har vi bedt bedriftene om å skille mellom materiell (A- og B-materiell på varelistene til UD) og tjenester (herunder også produksjonsrett, formidling, retur etc.). Det er verdt å merke at bedriftene søker om lisens for et forventet salg, og at dette kan variere fra realisert utførsel. Tallene som rapporteres på spørreskjemaet viser til den faktiske utførselen av varer og tjenester fra Norge, i tråd med rapporteringen til UD's eksportstatistikk. Øvrig forsvarsrelatert eksport gjelder utførsel av forsvarsrelaterte varer og tjenester som ikke krever lisens. Dette kan være varer som er spesialtilpasset militære behov, men som ikke antas å ha en strategisk betydning, for eksempel telt og andre "grønne" produkter. Sivil eksport omfatter all øvrig eksport.

I tillegg til eksporttall som bedriftene selv har rapportert inneholder databasen også nasjonale eksporttall fra UD og SSB. Eksportstatistikene til UD og SSB er nærmere beskrevet i kapittel 3.3.

Forskning og utvikling (FoU):

Forskning og utvikling (FoU) er en kreativ virksomhet med sikte på økt og anvendbar kunnskap og samtidig grunnlag for verdiskaping og omfanget av midler en bedrift bevilger til forskning og utvikling kan indikere hvor innovativ bedriften er. Vi har definert FoU som midler bedriftene har resultatført og aktivert. I spørreskjemaet har vi skilt mellom egenfinansiert FoU, det vil si ressursbruk som bedriften selv betaler, og kundefinansiert FoU som omfatter all ekstern finansiert forskning, det vil si både kunder som faktureres for utvikling av produktet og offentlige midler. Midler fra Innovasjon Norge, hovedsakelig industrielle og offentlige forsknings- og utviklingskontrakter (IFU/OFU) og bidrag fra SkatteFUNN ordningen, er inkludert i denne posten.

I praksis har bedriftene brukt ulike metoder for å beregne avsetning til forskning og utvikling. Enkelte bedrifter har gjort beregninger basert på stillingsbeskrivelser og timerapporter for å estimere egen innsats til FoU, mens andre bedrifter regner innsatsen som en flat andel av total omsetning. I tillegg kommer bedrifter som regner seg som rene produktutviklingsselskaper og anser all innsats til FoU er kundefinansiert.

Antall ansatte og årsverk:

Både antall ansatte og antall årsverk brukes som mål på en bedrifts størrelse. Eksempelvis vil antall personer som er tilsatt i en bedrift være relevant i forhold til juridiske forpliktelse som innbetaling av skatt og registrering i registre mens antall årsverk kan anses som en mer relevant indikator på den økonomiske virksomheten i en bedrift.

I Næringsdatabasen har vi derfor registrert både antall ansatte og antall årsverk i forsvarsbedriftene. Antall ansatte har vi hentet hovedsakelig fra www.proff.no, alternativt fra bedriftenes egne nettsider og årsrapporter. Der antall ansatte er oppgitt i intervaller er middelveiden til intervallet oppgitt. For noen av bedriftene strekker dataene tilbake til 2007, mens for de fleste bedriftene er de eldste dataene fra 2008 eller 2009. Antall ansatte skiller ikke mellom ansatte i forsvarsrelatert virksomhet og øvrige ansatte

Antall årsverk er basert på bedriftenes rapportering i spørreskjemaet. Der har vi bedt bedriftene om å oppgi antall årsverk totalt for bedriften og forsvarsrelaterte årsverk per 31.12, oppgitt i heltidsekvivalenter. For de av bedriftene som ikke har systemer for å registrere antall årsverk som jobber med forsvarsrelaterte aktiviteter, har vi bedt om et anslag, for eksempel med samme forholdstall som forsvarsrelatert omsetning av total omsetning. Personell som jobber med støtteaktiviteter, for eksempel it, lønn, markedsføring med mer, er fordelt proporsjonalt som andelen mellom sivile og forsvarsrelaterte årsverk.

Underleveranser:

Til slutt har vi bedt forsvarsbedriftene om å rapportere innkjøpskostnader fra ulike underleverandører, eksklusiv merverdiavgift (mva). For å kartlegge hvor mye forsvarsindustrien bidrar til nasjonal verdiskaping til andre forsvarsbedrifter og bedrifter i andre næringer, har vi skilt mellom utenlandske og norske underleverandører.

3.2 Kunnskap og kompetanse

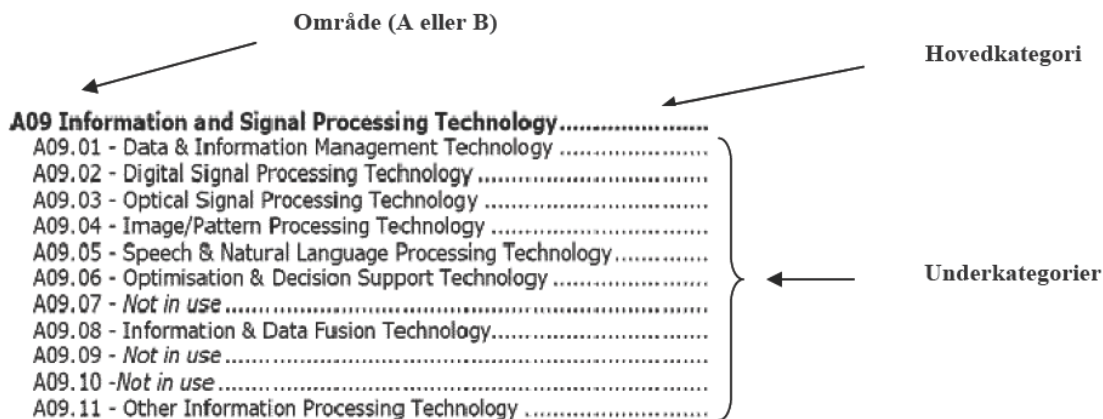
I Næringsdatabasen har vi også lagret informasjon om hvilke forsvarsrelaterte kunnskaps- og kompetanseområder bedriftene besitter. Datagrunnlaget her FFI rapport 2009/010668 ”En kunnskap og kompetansekartlegging av forsvarsindustrien i Norge” (Fevolden et al, 2009). Rapporten bruker følgende definisjon på kunnskap og kompetanse:

- kunnskap sier noe om hva bedriften vet noe om i en vitenskapelig forstand, mens
- kompetanse sier noe om hva de kan få til i en ingeniørmessig forstand

Med andre ord sier kunnskap noe om hva bedriften kan produsere i fremtiden, det vil si utviklingspotensial, mens kompetanse sier hva bedriften kan produsere i dag, altså hvilke industrielle kapabiliteter bedriften besitter.

Vi har brukt teknologitaksonomien til European Defence Agency (EDA) for å kategorisere forsvarsbedriftenes kunnskaps- og kompetanseområder. Teknologitaksonomien ble opprinnelig utviklet av Western European Armament Group (WEAG) for å klassifisere forsvarsrelatert forskning. Teknologitaksonomien, herunder ansvaret med å vedlikeholde og oppdatere taksonomien, ble senere overført til EDA.

Til sammen inneholder EDA taksonomien over 225 distinkte kunnskaps- og kompetanseområder som svarer til både vitenskapelige felter og industrielle prosesser. Kunnskaps- og kompetanseområdene er strukturert på tre nivåer: område, hovedkategori og underkategori.

Figur 3.1 Utdrag fra EDAs teknologitaksonomi.

Teknologitaksonomien til EDA er delt inn i tre hovedområder, A, B og C. Kategori A er knyttet til vitenskapelige fagfelt, kategori B er knyttet til produkt- og bruksområder, mens kategori C er knyttet til militærstrategisk nivå. I tråd med vår definisjon av kunnskap og kompetanse, kan vi altså si at kategori A sier noe om bedriftenes kunnskapsområder mens kategori B sier noe om bedriftenes kompetanseområder. Vi har ikke registrert informasjon om kategori C ettersom det ikke er vanlig at bedriftene besitter militærstrategisk kompetanse.

Innenfor hver av kategoriene A og B, er det videre definert 12 hovedkategorier som beskriver forskjellige kunnskaps- og kompetanseområder. Disse hovedkategoriene er forskjellige for de to områdene, det er altså ikke nødvendigvis noen sammenheng mellom for eksempel hovedkategori A09 og B09.

Hver av hovedkategoriene inneholder videre et sett av underkategorier som angir mer avgrensede og spesifikke kunnskaps- og kompetanseområder. Antall underkategorier er variabelt, fra 4 til 17.

For å finne hvilke kunnskaps- og kompetanseområder bedriftene besitter, har vi tatt utgangspunkt i de leveranser bedriftene tilbyr. Deretter har vi analysert hvilke typer kunnskap og kompetanse som kreves for å fremstille de ulike produktene og tjenestene. Opplysningene har vi primært hentet fra bedriftenes hjemmesider. Dette har vi supplert med annet tilgjengelig informasjonsmaterieill, herunder bedriftspresentasjoner på FSis hjemmesider og i informasjonshefter som ”Norway exports, defence & security thechnology – showcasing Norwegian Capabilities”. I tillegg har vi fått hjelp fra teknologisk ekspertise ved FFI for å vurdere hvilke teknologiområder som inngår i ulike leveranser.

Kriteriet for at en bedrift har fått tildelt en bestemt underkategori er at det er minst én spesialist som arbeider innenfor feltet. Bedriftene har kun fått uttelling for de områdene som inngår direkte i leveransene. Bedriftene har altså ikke fått uttelling for kunnskap og kompetanse på komponenter som er fremstilt av underleverandører eller datterselskaper, selv om det er nødvendig med en viss forståelse av komponentene for videre å integrere dem i et større produkt.

I flere tilfeller vil det være vanskelig å avgjøre hvilke typer kunnskap og kompetanse bedriftene besitter. Dette gjelder blant annet bedrifter som videreformidler produkter som er levert av andre produsenter. Vi anser at bedriftene besitter produktspesifikk kunnskap og kompetanse i tilfeller hvor de utfører en form for tilpasning, vedlikehold, og/eller tilbyr opplæringsmoduler. Bedriftene har da fått uttelling for områder som inngår i tilleggstjenestene. I tilfeller der bedriftene opptrer som en ren salgsorganisasjon, er det derimot vanskelig å si at de besitter kunnskap og kompetanse av betydning, og dette blir en avveining i hvert enkelt tilfelle.

Det er verdt å være oppmerksom på at teknologitaksonomien ikke gir noen inndeling for dybden i kunnskap og kompetanse. Dataene kan derfor si noe om bredden av kunnskap og kompetanse, men er lite egnet for å si noe om hvor gode bedriftene er innenfor disse områdene.

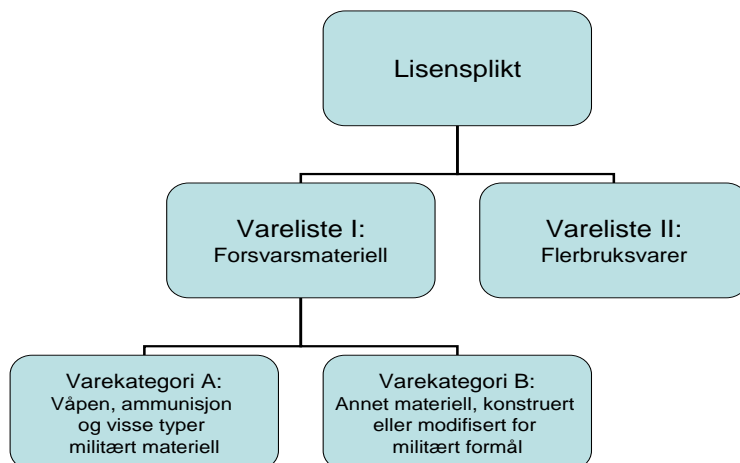
3.3 Eksportstatistikk

3.3.1 Eksportkontroll og eksportstatistikk fra UD

Eksportkontrollen er hjemlet i lov av 18. desember 1987 nr 93 om kontroll med eksport av strategiske varer, tjenester og teknologi m.v. og forskrift av 10. januar 1989 til gjennomføring av utførselsreguleringen for strategiske varer, tjenester og teknologi⁵. Det betyr at all eksport av våpen, ammunisjon og annet militært utstyr med tilhørende teknologier, er regulert av norske myndigheter. Også flerbruksmateriell, definert som materiell som er utviklet for sivil bruk men som også kan ha militær anvendelse er omfattet av eksportkontrollen. UD har den utøvende myndigheten med ansvar for å utarbeide forskrifter og retningslinjer for å sikre håndhevelse av eksportkontrollen samt fullmakt til å behandle søknader om utførsel av materiell og tjenester som er underlagt lisensplikt.

Det foreligger to lister for varer og tjenester som krever eksportlisens, vareliste I og vareliste II, som klassifiserer produktene i forhold til blant annet grad av offensiv anvendelse og risikovurdering ved antatt bruk av produktene. Vareliste I består av varer og tilhørende teknologi som går under betegnelsen forsvarsmateriell, og produktene er videre delt inn i to kategorier, A og B. Varekategori A inneholder materiell som i vesentlig grad vil kunne påvirke de militære styrkeforholdene utover nærområdet, det vil si våpen, ammunisjon og annet militært materiell med offensiv anvendelse. Varekategori B består av øvrig materiell som er konstruert eller modifisert til militært formål med en antatt defensiv anvendelse. Den andre varelisten, vareliste II, omfatter varer som er konstruert eller utviklet for sivil bruk men som også kan ha militær anvendelse, også kalt flerbruksvarer. Dette kan være kjemikalier, biologiske materialer, lasere, optisk materiale, radarsystemer for å nevne noe. Varelistene oppdateres ved behov, normalt en gang i året.

⁵ Se hjemmesidene til Seksjon for eksportkontroll, <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/tema/sikkerhetspolitikk/nedrustning-og-ikke-spredning/eksportkontroll-3.html?id=486279>

Figur 3.2 Kategorisering av produkter underlagt krav om eksportlisens.

Både vareliste I og vareliste II er harmonisert mot multilaterale eksportregimer som Norge har inngått avtaler med. Av disse er Wassenaar-samarbeidet om kontroll med konvensjonelle våpen, militært materiell og høyteknologi mest viktig. Wassenaar-avtalen ble underskrevet i 1996 for å koordinere nasjonale eksportkontrollregler, hindre destabiliserende militær oppbygging og spredning av masseødeleggelsesvåpen og at terrorister eller terrorgrupper får tilgang til våpen eller sensitive flerbruksvarer. Ved utgangen av 2009 er 40 land tilsluttet samarbeidet.

I tillegg til lisensplikt for varer som er spesifisert på varelistene har vi en generalklausul (catch all) som i spesielle tilfeller krever lisens av øvrige varer og tjenester. Generalklausulen gir restriksjoner for eksport til enkelte land og er spesielt ment for å hindre eksport av varer og teknologi som kan inngå i masseødeleggelsesvåpen eller missiler.

Dokumentasjonskrav og risikovurderinger som ligger til grunn for behandlingen av lisenssøknaden avhenger av typen produkt som ønskes eksportert. For produkter som klassifiseres som forsvarsmateriell er det hovedsakelig innenriks- og utenrikspolitiske forhold i mottakerlandet som vurderes. For produkter som klassifiseres som flerbruksmateriell gjøres det en helhetsvurdering av både antatt anvendelse og forhold i mottakerlandet. Vurderinger av mottakerland følger et erfaringsbasert system som betyr at vedtak i en sak gir presedens for behandling av nye søknader.

I Næringsdatabasen har vi lagret de mest relevante tallene fra UD's eksportstatistikk. På aggregert nivå har vi lagret verdien av eksport av både forsvarsmateriell og flerbruksvarer, samt tjenester, produksjonsrett og formidling, inkludert korrigeringer for returer. I tillegg har vi registrert utførsler som omfattes av vareliste I med eksportverdi fordelt på mottakerland og vareposisjon, inkludert varebeskrivelse og fordelingen mellom A og B materiell. Fra 2009 har vi også synliggjort skillet mellom leveranser av komplette produkter og deler.

3.3.2 Eksportstatistikk fra SSB

Statistisk Sentralbyrå (SSB) fører også statistikk over eksport av våpen og annet militært materiell. I SSBs statistikk for "Utenrikshandel med varer" finner vi statistikk for utførsel av alle tradisjonelle handelsvarer som er deklarerert og rapportert fra Tollvesenet.

Det er verdt å merke at SSB oppgir en lavere forsvarsrelatert eksport enn det som fremkommer av statistikken til UD. Dette henger sammen med at handelsstatistikken og Tolltariffen som SSB bruker, ikke er spesielt laget for å identifisere forsvarsmateriell. Det er bare kapittel 93 og varenummer 87 10 0000 som utelukkende dekker forsvarsmateriell. Flere andre varenumre i Tolltariffen inneholder både sivile og militære produkter, noe som gjør det vanskelig å finne eksportverdien på forsvarsmateriell i disse kategoriene.

Tabell 3.2 viser eksportstatistikk fra UD og SSB.

År	Lisenspliktig våpeneksport (UD)	Våpeneksport (SSB)
2004	2 016	1 081
2005	2 424	1 547
2006	2 910	1 827
2007	3 192	2 159
2008	3 890	3 112
2009	4 500	3 107
2010	3 657	2 621

Tabell 3.2 SSB: tabell 03057: Import og eksport, etter varenummer og land, omfatter varegruppe 93 (Våpen og ammunisjon) og varenummer 8710000x (Tanks, stridsvogner og deler til stridsvogner). Tjenester er ikke inkludert i denne tabellen.

Selv om statistikken fra SSB ikke gir utfyllende informasjon om Norges forsvarsrelaterte eksport, og ligger systematisk lavere enn tallene fra UD, er det interessant å sammenligne hvordan de to statistikkene utvikler seg over tid. Som det fremgår i tabell 3.2 viser både SSB og UD en betydelig økning i norsk forsvarsrelatert eksport i årene 2000–2009, for deretter å gå noe tilbake i 2010.

3.4 Rutiner for oppdatering og lagring av grunnlagsdata

Næringsdatabasen krever regelmessig oppdatering og vedlikehold og de fleste dataene oppdateres årlig. Vi gjør mye av datainnsamlingen på våren og sommeren ettersom mange av bedriftene avslutter årsregnskapet i denne perioden. For å sikre konsistens og forenkle oppdateringsprosessen tar dette avsnittet for seg rutiner for innsamling og lagring av data.

3.4.1 Utvalg av bedrifter og registrering økonomiske nøkkeltall

Første skritt i oppdateringsprosessen er å identifisere aktuelle forsvarsbedrifter gitt vår definisjon av forsvarsindustrien i Norge. I praksis innebærer dette en gjennomgang av listene for FSis medlemsbedrifter, bedrifter med innvilget eksportlisens og FLOs liste over store leverandører til

Forsvaret. Listene for FSi medlemmer og øvrige leverandører til Forsvaret fås etter direkte henvendelse til våre kontaktpersoner i FSi, mens liste over bedrifter med eksportlisens ligger vedlagt til UD's stortingsmelding om norsk eksportkontroll. For bedrifter som ikke allerede er lagret i databasen, registrerer vi også organisasjonsnummer, historiske økonomiske nøkkeltall og hvor hovedkontoret er lokalisert.

De økonomiske nøkkeltallene oppdateres i to prosesser, gjennom en spørreundersøkelse til bedriftene og innhenting av tall fra Regnskapsregisteret i Brønnøysund. Spørreskjemaet utformer vi i samråd med FSi, slik at det dekker både egne og deres informasjonsbehov. Selv om det er rom for tilpasninger bør de fleste spørsmålene være overlappende med tidligere års spørsmål for å kartlegge utvikling over tid. I tillegg til å formulere spørsmålene så presist som mulig, er det en fordel å supplere med utfyllende kommentarer og definisjoner for å unngå ulik rapportering.

Vår erfaring er at det er tidkrevende å få svar fra et tilstrekkelig antall bedrifter og innsamlingsperioden strekker seg fra første utsendelse av e-poster i april til telefonpurringer fra FFI og FSi i løpet av sommeren. For å unngå forsinkelser i det videre arbeidet, bør datainnsamlingen avsluttes 1. september.

Databasen oppdateres også årlig med tall fra bedriftenes regnskapsrapporter. Vi henter da inn informasjon om driftsinntekter, driftsresultat, resultat før skatt, antall ansatte, lønnskostnader, egenkapital og gjeld for hver bedrift fra Regnskapsregisteret i Brønnøysund, primært fra nettsiden www.proff.no. Samtlige regnskapspliktige enheter er pålagt å sende inn regnskapsrapporter innen en måned etter at regnskapet er godkjent av generalforsamlingen, og senest innen 1. september påfølgende år⁶. En gjennomgang våren 2010 viste at kun et fåtall av bedriftene i forsvarsindustrien hadde rapportert inn regnskapstall før 1. april, og flere av bedriftene rapporterte nærme fristen som er 1.september.

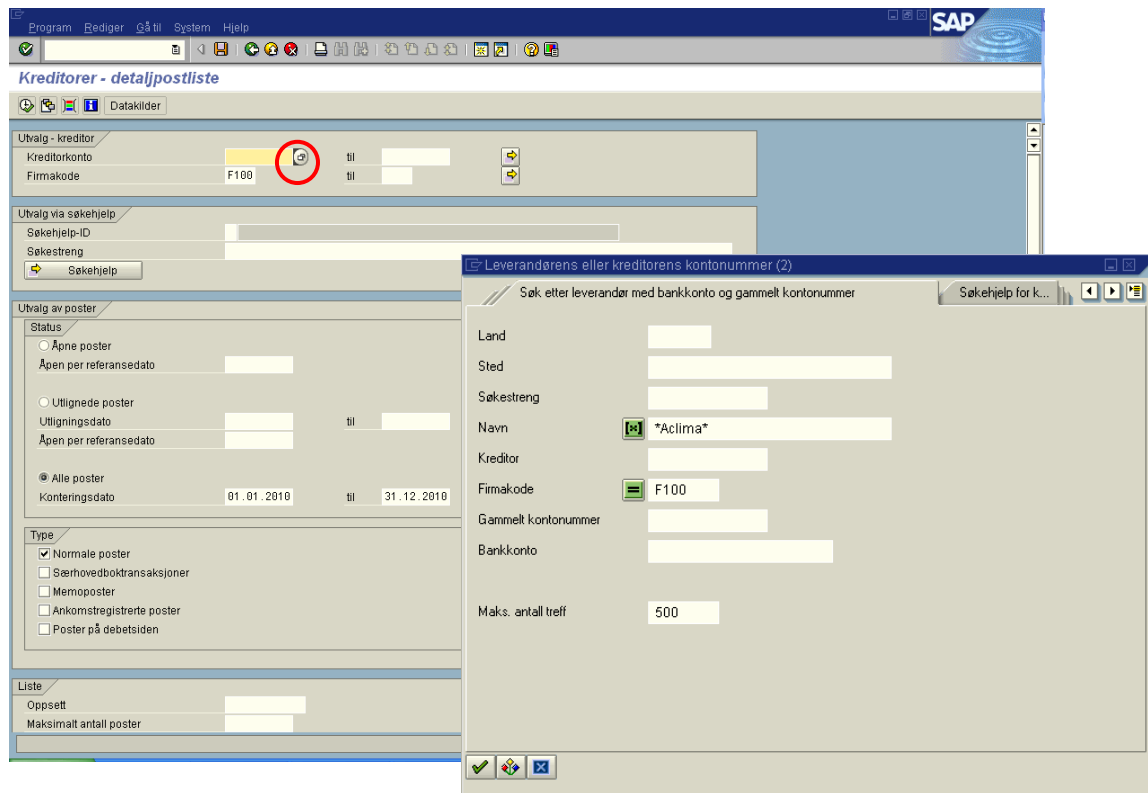
Ved oppslag i Regnskapsregisteret er det viktig å være oppmerksom på at enkelte bedrifter er splittet i flere regnskapspliktige enheter, ofte med liknende navn. For å sikre konsistent registrering er det anbefalt å søke på organisasjonsnummer for bedrifter som tidligere er registrert i databasen. En annen fordel med å søke opp organisasjonsnummer, er at nummeret følger bedriften selv ved navndring.

3.4.2 Forsvarets regnskap

For å få opplysninger fra hovedboka i Forsvarets regnskap, kreves spesielle tilganger for innlogging. FFI har noen tilganger som virksomhetskontroller og analytiker. De som har disse rollene kan bistå ved behov. Vi har vært i kontakt med Forsvarets regnskapsadministrasjon (FRA) for hjelp til å gjøre uttrekk fra Forsvarets regnskap. Ved oppdateringen i 2010 var vi i kontakt med Applikasjonsansvarlig Christian Kvello i FRA stab.

⁶For bedrifter med årsavslutning i perioden 1.juli-31.desember er fristen for innsending 1.august, alternativt 1.september ved innsending via Altinn. For bedrifter med avslutning i perioden 1.januar-30.juni er innsendingsfristen 1.februar. eller 1.mars.

For å få uttrekk fra hovedboka må vi lage en liste over hvilke bedrifter vi ønsker informasjon om, og hvilke leverandørnummer disse bedriftene har. Leverandørnummer finnes ved innlogging i SAP. For å gjøre dette kreves tilgang som virksomhetskontroller. Etter å ha logget inn, er den enkleste metoden er å bruke FBL1N, det er reskontro.

Figur 3.3 Skjermbilde for å finne leverandørnummer i hovedboka.

Trykk der det er merket rødt, skriv inn i navnefeltet på leverandør kreditor, gjerne med * foran og bak navn for å få med alle kreditorer som inneholder det navnet, deretter gjelder det å lete etter riktig leverandør. Noen av bedriftene er registrert flere ganger, så noen kreditornumre er ugyldige. Etter å ha valgt kreditor, merker man av for alle poster fra 01.01.20xx til 31.12.20xx for å se hvor mye som er registrert det året. Dersom reskontro er tom så er det mest sannsynlig en kreditor som ikke er i bruk. Dette er en tidkrevende prosess, men dessverre den eneste metoden for å finne de riktige kreditornumrene. For å slippe å gjenta hele prosessen hvert år, har vi lagret bedriftenes kreditornummer i en egen tabell i Næringsdatabasen.

For å få identiske årlige uttrekk, be om informasjon som står listet i kolonnen ”overskrift” i tabell 3.3. Det anbefales å be om regnskapstall for to år for å gjøre en ekstra kvalitetssikring av data. Dette gir også muligheter for å få med korrigeringer i etterkant samt historiske data for nye bedrifter.

Overskrift	Forklaring	Eksempel
Kreditor	Leverandørnummer	104460
Navn 1	Leverandørens navn	Kongsberg Defence & Aerospace As
VT	Verdikategori	57
Pos	Posisjon	001
År	Årstall for betaling	2010
Fond	Kapittel	1740
Beløp i LSO-val.	Utbetalt beløp	-100 000
Bevilgningsart	Artikkelnummer	10121
Betegnelse	Artikkelnavn	Varig materiell
FI-bilNr	Bilagsnummer	5100000000
Kont.dato	Konteringsdato	07.07.2010
Tekst	Bilagstekst	Reservedeler, Nansen-klassen

Tabell 3.3 Overskrifter fra uttrekket fra hovedboka, med forklaring og eksempel. Tallene i eksempelet er fiktive.

Ettersom det er en rad for hvert bilag i hovedboka, vil datafilen med uttrekket være stort. Det kan være hensiktsmessig å bruke en pivottabell for å få samlet beløp for kategoriene i tabell 3.4.

Leverandørens navn	Fond	Beløp i LSO-val.	Bevilgningsart	Betegnelse
--------------------	------	------------------	----------------	------------

Tabell 3.4 Oppløsning for regnskapsdata fra Forsvarets hovedbok registrert i Næringsdatabasen.

Informasjonen som fremkommer ved å sortere dataene etter overskrifter som vist i tabell 3.4 er utgangspunkt for dataene som registreres i Næringsdatabasen.

3.4.3 Eksportstatistikk fra UD

Norsk eksport av forsvarsmateriell oppdateres når stortingsmeldingen om norsk eksportkontroll legges frem i juni. Stortingsmeldingen er tilgjengelig blant annet på nettsidene til Seksjon for nedrustning, ikke-spredning og eksportkontroll. I databasen har vi lagret data fra tabellen som viser detaljert eksport fordelt på land i vareliste 1 (se tabell 9.3 i Meld. St. 25 (2010–2011)).

3.4.4 Eksportstatistikk fra SSB

Eksportstatistikken til SSB finner vi i statistikken for "Utenrikshandel med varer". Tallene hentes ved å gå inn i statistikkbanken og velge deretter mappe 09 Nasjonalregnskap og utenrikshandel. Marker så undermappe 09.05 Utenrikshandel, og deretter Utenrikshandel med varer, tabell 03057 Import og eksport, etter varenummer (HS) og land. Merk av for verdi (kr) og eksport. Forsvarsmateriell er registrert i varekategori 93 Våpen og ammunisjon (alle varenumre). I tillegg finner vi forsvarsmateriell innenfor varekategori 86–89 Kjøretøyer, luftfartøyer etc., varenummer 871000x Tanks, stridsvogner og deler til stridsvogner.

3.4.5 Kunnskap og kompetanse

Hvilke kunnskaps- og kompetanseområder som dekkes av den enkelte bedrift anser vi som mer stabilt over tid, men ikke statisk. Vi reviderer derfor alle bedriftene regelmessig, ideelt sett annet hvert år. I mellomårene gjør vi vurderinger av nye bedrifter som er registrert i databasen.

3.5 Dokumentasjon og kvalitetssikring av data

3.5.1 Dokumentasjon og sporbarhet

For å sikre sporbarhet til primærkilder og data som er bearbeidet for import til databasen lagres filene i egne mapper for hvert år. Grunnlagsdataene lagres i ulike mapper etter statistikkområde, mens importarkene er lagret i en mappe for import. I tillegg har vi laget en egen mappe for uttrekk og filer som er levert til eksterne.

Samtlige filer er lagret sammen med Næringsdatabasen på hjemmeområdet til Næringsstrategigruppen. Av sikkerhetshensyn er alt lagret på internt nettverk for FFI som er godkjent opp til konfidensielt nivå. Kun medarbeidere i Næringsstrategigruppen har tilgang til databasen og grunnlagsfilene.

3.5.2 Kvalitetssikring av økonomiske tall

Når databasen er oppdatert, gjør vi avviksanalyser for å kvalitetssikre bedriftsdataene. I avviksanalysene går vi spesielt gjennom tall som bedriftene selv har rapportert og sjekker disse opp mot opplysninger fra Brønnøysundregisteret og Forsvarets regnskap. Forklaringer på avvik legges inn i kommentarfeltet i tabellen med direkterapporterte tall.

Bedriftenes regnskap	Brønnøysundregisteret	Forsvarets regnskap
<ul style="list-style-type: none">• Norsk del av virksomheten• Benevning (i tusen)• Avgrensning av forsvarsrelatert virksomhet	<ul style="list-style-type: none">• Organisasjonsnummer• Juridisk enhet	<ul style="list-style-type: none">• Leverandørnummer• Registrering på betalingstidspunktet• Korrigeringer i etterkant

Figur 3.4 Kvalitetssikring av økonomiske tall.

Den første delen av kvalitetssikringsarbeidet består i å sannsynliggjøre at opplysningene er riktige. For det første er det verdt å være oppmerksom på at enkelte bedrifter rapporterer regnskapstall i kroner selv om vi ber om (og lagrer) verdier i tusen kroner. For å korrigere eventuelle feil, er det derfor nødvendig å sjekke de rapporterte tallene opp mot Regnskapsregisteret i Brønnøysund. For det andre er det viktig å sjekke at tallene fra Brønnøysund gjelder for riktig juridisk enhet, noe som kan gjøres ved å sammenligne med historiske tall. Ved å gjøre søk på organisasjonsnummer unngår man problemet med å få opplysninger for andre enheter.

I de tilfellene det er avvik mellom bedriftenes egne opplysninger og Brønnøysundregisteret, kan dette vanligvis forklares med regnskapstekniske årsaker som avvikende regnskapsår eller at årsregnskapet har blitt korrigert i etterkant. I andre tilfeller kan årsaken være at bedriftene har rapportert samlet omsetning for utenlandsk og norsk virksomhet til Brønnøysund, mens Næringsdatabasen viser omsetning for kun den norske delen av virksomheten. Etter å ha gjort en avviksanalyse mellom omsetningstall som er rapportert fra bedriftene og omsetningstall i Brønnøysundregisteret, har vi inntrykk av at det er kun mindre avvik, og at det dermed ikke vil ha noen større betydning for våre analyser.

Det kan også være forskjeller mellom leveranser til Forsvaret som er rapportert fra bedriftene og tall som er registrert i Forsvarets regnskap. I flere tilfeller kan dette forklares med ulik praksis for når leveransene regnskapsføres. For eksempel er det mange bedrifter som registrerer omsetning på faktureringstidspunktet mens Forsvaret registrerer utgifter på betalingstidspunktet. Det kan også være at vi ikke har fått hentet ut alle fakturaene fra Forsvarets regnskap, for eksempel fra bedrifter som er registrert med flere kreditornumre eller der manglende opplysninger i regnskapet gjør det vanskelig å identifisere fakturaene. Totalt rapporterte forsvarsbedriftene om leveranser til det norske forsvaret på om lag en halv milliard mer enn det som var registrert i Forsvarets regnskap. Avviksanalysen viste videre at det er store variasjoner mellom bedriftene i forhold til hvor godt de egenrapporterte tallene samsvarer med tallene fra Forsvarets regnskap.

4 Metoder for forskning på forsvarsindustrien

I dette avsnittet tar for seg metoder for å analysere statistikk over forsvarsindustrien. Først beskriver avsnittet utfordringer med frafall og metoder for å kompensere for manglende opplysninger. Deretter beskrives andre tilgjengelige statistikkdatabaser og muligheter for videre utvikling av Næringsdatabasen.

4.1 Statistiske metoder og utfordringer

Bruk av statistiske metoder innenfor samfunnsfaglig forskning gir atskillige muligheter til studier og analyser men også en mengde utfordringer. I dette avsnittet vil vi beskrive to forhold som er spesielt relevant for statistikk over forsvarsindustrien, frafall og bruk av estimater.

4.1.1 Frafall

Statistikken som presenteres i denne rapporten baserer seg som beskrevet i kapittel 2 på data hentet hovedsakelig fra tre kilder: Regnskapsregisteret i Brønnøysund, Forsvarets regnskap og opplysninger som forsvarsbedriftene selv har rapportert ved å svare på et spørreskjema. For alle kildene er det verdt å være oppmerksom på omfanget av frafall og hvilken betydning det kan ha for videre analyser.

Fravær av opplysninger i Regnskapsregisteret kan ofte forklares ved at årsregnskapet ennå ikke var avlevert eller at bedriften har meldt om avvikling eller konkurs. I slike tilfeller har frafallet liten betydning for våre analyser.

Flere av bedriftene vi har definert som forsvarsbedrift, er ikke registrert som leverandør i Forsvarets regnskap. Dette kan ha flere årsaker. I de fleste tilfellene kan dette forklares med at bedriften leverer til andre kunder enn det norske forsvaret, for eksempel at bedriften eksporterer forsvarsmateriell eller at den har leveranser til andre norske forsvarsbedrifter. En annen mulighet er feilregistreringer eller mangelfull informasjon i Forsvarets regnskaper som gjør det vanskelig å få tak i de opplysningene vi ønsker. Vi har ikke grunn til å tro at manglende opplysninger i hovedboka er systematiske eller av et slikt omfang at det er av større betydning for overordnede analyser.

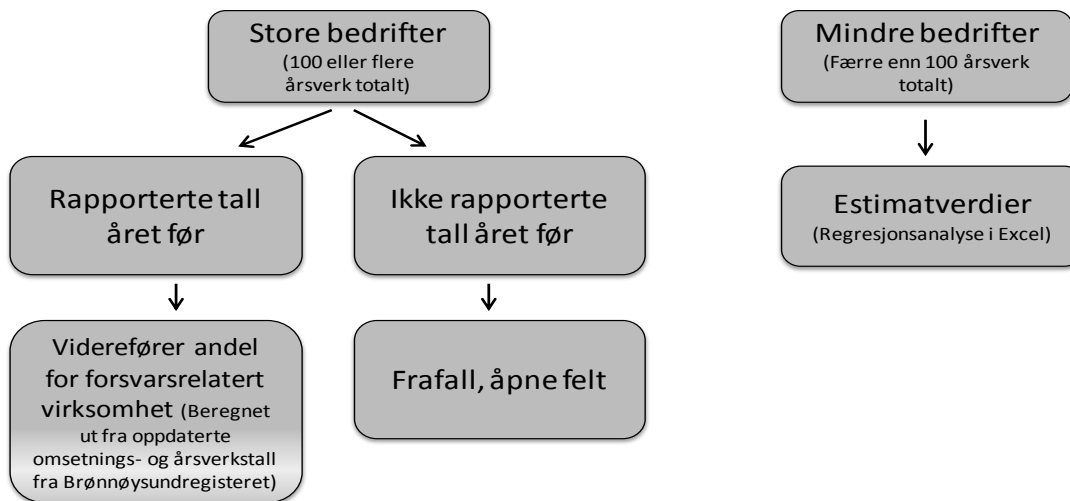
Frafall i spørreundersøkelsen kan derimot være en større utfordring, spesielt fordi den gir opplysninger om bedriftenes forsvarsrelaterte virksomhet, noe som ikke er tilgjengelig via andre kilder. En gjennomgang av undersøkelsene vi gjennomførte i 2010 og 2011 viste en samlet svarprosent på om lag 70 %, det vil si som hadde besvart helt eller delvis på spørreskjemaet. Det er imidlertid store variasjoner i frafall mellom leverandørkategoriene. For de store og mellomstore leverandørene er svarprosenten over 90 %, mens for små og mikroleverandørene det over en tredjedel som ikke har besvart. Dette kan gi en skjevhet i statistikken og videre en større usikkerhet i resultatene for leverandørkategoriene små- og mikroleverandører. Ettersom de store og mellomstore leverandørene har en dominerende posisjon i forsvarsmarkedet, vurderer vi derimot usikkerheten på grunn av frafall å ha mindre betydning.

4.1.2 Beregning av estimater

Som nevnt anser vi ikke frafall i opplysninger som vi henter fra Brønnøysundregisteret eller fra Forsvarets regnskap å være av større betydning for overordnede analyser. I tillegg er opplysningene offisiell statistikk, slik at det ikke vil gi mening å estimere verdier. Estimater brukes derfor kun ved frafall i spørreundersøkelsen. Estimater brukes i beregninger og analyser av virksomheten i forsvarsindustrien, men de registreres ikke i Næringsdatabasen. For å hente frem opplysninger om datagrunnlag, estimater og estimerte verdier, viser vi til grunnlagsfiler for den årlige statistikken over norsk forsvarsindustri.

For bedriftene som ikke rapporterte inn svar på spørreundersøkelsen, har vi benyttet flere metoder for å estimere manglende verdier. For samtlige av forsvarsbedriftene som ikke hadde rapportert regnskapstall, har vi hentet verdier for samlet omsetning og antall ansatte fra Regnskapsregisteret i Brønnøysund. Vi antar dermed at disse bedriftene ikke har utenlandske enheter som er inkludert i omsetningstallet, og at antall ansatte er lik antall årsverk. For de bedriftene som ikke var oppdatert med opplysninger fra årsregnskapet for 2010, har vi benyttet inflasjonsjusterte omsetningstall for 2009⁷. Ansatte har vi videreført med samme antall som 2009. Videre har vi brukt ulike metoder for å estimere omfang av forsvarsrelatert virksomhet, forskning og utvikling og underleveranser, avhengig av størrelsen på bedriften og hvilke opplysninger det har vært mulig å fremskaffe.

⁷ Justert i henhold til konsumprisindeksen (KPI), i henhold til beregninger fra SSB (se www.ssb.no).

Figur 4.1 Behandling av frafall og metoder for ulike bedriftsstørrelser.

For de store bedriftene, her definert som bedrifter med hundre årsverk eller flere totalt, har vi behandlet hvert tilfelle enkeltvis. Dette for å gi et best mulig anslag og fordi virksomheten i disse bedriftene kan ha betydelige utslag på totalstørrelser. Det betyr at vi har brukt forskjellige fremgangsmåter avhengig av hvilke opplysninger vi har hatt tilgjengelig.

For de bedriftene som hadde rapportert tall for 2009, har vi benyttet opplysningene derfra. Vi har da oppdatert samlet omsetning og antall ansatte for 2010 og estimert resterende verdier ved å bruke samme forholdstall som bedriften rapporterte for 2009. For de store bedriftene som ikke hadde svart på spørreundersøkelsen for 2009, har vi, dersom det har vært mulig, tatt utgangspunkt i opplysninger fra Forsvarets regnskap. Det vil si at vi har beregnet andel forsvarsrelatert omsetning av total omsetning og brukt dette forholdstallet for å estimere de andre verdiene. Til slutt, for de store bedriftene som det ikke har vært mulig å gi en tilnærmet verdi, har vi latt disse feltene stå åpne. Dette gir en underrapportering på enkelte variabler, men vi har vurdert det som beste løsning ettersom virksomheten i disse bedriftene kan ha betydelig utslag på totalstørrelser.

For de mindre bedriftene, det vil si bedrifter med færre enn hundre årsverk totalt, har vi brukt regresjonsanalyse for å estimere omfang av forsvarsrelatert virksomhet, forskning og utvikling og underleveranser. Vi har brukt enten omsetning eller antall ansatte for å estimere verdier, som vist i tabell 4.1.

Avhengig variabel	Uavhengig variabel
Forsvarsrelatert omsetning til det norske forsvar	Omsetning totalt
Forsvarsrelatert omsetning til andre kunder	Omsetning totalt
Total eksport	Omsetning totalt
Forsvarsrelatert eksport (lisenspliktig)	Omsetning totalt
Forsvarsrelatert eksport (ikke lisenspliktig)	Omsetning totalt
Egenfinansiert FoU	Antall ansatte
Kundefinansiert FoU	Antall ansatte
Forsvarsrelaterte årsverk	Antall ansatte
Utenlandske underleveranser	Omsetning totalt
Norske underleveranser	Omsetning totalt

Tabell 4.1 Beregning av estimatverdier for bedrifter med færre enn hundre årsverk totalt. Estimaten (avhengig variabel) er beregnet ut fra enten total omsetning eller antall ansatte (uavhengig variabel).

Vi har benyttet Excel for å beregne estimatene. Dette gjøres ved først å velge Data og deretter Data analysis og merk av for Regression. Velg videre dataområde for avhengig og uavhengig variabel. Velg avhengig og uavhengig variabel fra tabell 4.1. Merk av boksene Constant is Zero, Confidence Level 95 %, alle alternativene under Residuals og Normal Probability. Sistnevnte valg gir muligheter for å undersøke egenskaper og usikkerhet knyttet til estimatene. Deretter kan du kjøre ut regresjonene. Analyser deretter resultatene for å vurdere signifikans og styrken på estimatene.

For hver gang man kjører en regresjonsanalyse, er det viktig å passe på at det ikke er noen blanke felter i verken avhengig eller uavhengig variabel. Dette kan variere fra variabel til variabel og fører til at hvilke bedrifter som vil danne grunnlag for å beregne estimater vil variere noe mellom de ulike beregningene.

Bruk av estimerte verdier reduserer problemet med underrapportering selv om det er usikkerhet knyttet til beregningene. De estimerte verdiene utgjør en relativt liten del av totale størrelser, for eksempel utgjorde estimert forsvarsrelatert omsetning under 15 % av samlet forsvarsrelatert omsetning både i statistikken for 2009 og 2010.

4.2 Andre tilgjengelige statistikkdatabaser

Statistikk fra Næringsdatabasen gir grunnlag for en rekke studier og analyser for en rekke studier av forsvarsindustrien i Norge. I tillegg kan statistikken kombineres med statistikk fra andre databaser for å gjøre bredere analyser av forsvarsmarkedet. Dette gjelder for eksempel komparative studier, enten av forsvarsindustrien i Norge i forhold til øvrig norsk industri eller i forhold til forsvarsindustrien internasjonalt. Tabellen nedenfor viser en oversikt over et utvalg av andre tilgjengelige databaser med relevant statistikk. For en mer detaljert innholds- og kildebeskrivelse av de ulike databasene viser vi til tilhørende rutinerapporter og dokumentasjon.

Database	Eier	Statistikkområder
Koster-databasen	FFI	Forsvarets regnskap
FDs statistikkdatabase	FD	Makroøkonomiske data nasjonalt og for Forsvaret
SIPRI Arms Industry database	SIPRI	Nøkkeltall for de største forsvarsbedriftene internasjonalt
Forsvarets investeringsdatabase (FID)*	Forsvaret, FLO	Beskrivelse og betalingsplan for godkjente, planlagte og mulige investeringsprosjekter

* Informasjonen er gradert begrenset etter Sikkerhetsloven.

Tabell 4.2 Tilgjengelige databaser med relevant statistikk.

I tillegg til databasene i denne tabellen kan det også være aktuelt å hente ut makroøkonomiske tall eller data om norsk industri og næringsliv fra SSB. Det er også mulig å hente ut noe mer eksportstatistikk fra stortingsmeldingene til UD, blant annet utførte tjenester og reparasjoner knyttet til vareliste 1.

Det er verdt å merke at Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) inkluderer eksklusivt produksjonsselskaper i sin database over de 100 største våpenprodusentene i verden (eksklusiv Kina). SIPRI legger til grunn bedrifter som produserer militært materiell, mens bedrifter hvis primær aktivitet er vedlikehold og andre tjenester knyttet til militært utstyr holdes utenfor. Databasen registrerer også enheter hvor det foregår produksjonsvirksomhet eller fremstilling/tilvirkning av forsvarsmateriell og tjenester mens holding og investeringsselskaper er holdt utenfor.

4.3 Videre utvikling av databasen – muligheter og utfordringer

Næringsdatabasen er ikke en statisk database, men utvikles over tid. Det er derfor mange muligheter for å utvide Næringsdatabasen med statistikk over flere områder. I dette avsnittet vil vi skissere noen utvalgte områder.

En mulig utvidelse er å kartlegge bedriftenes leveranser, det vil si hvilke produkter og tjenester forsvarsbedriftene tilbyr. I forlengelsen av dette kan det også være ønskelig å registrere hvilke produkter bedriftene solgte på eksportmarkedet. Denne statistikken vil kunne ha flere mulige anvendelsesområder. For eksempel kan eksport benyttes som kvalitetsindikator for forsvarsbedriftenes kunnskap og kompetanse⁸.

En annen mulighet er å registrere gjenkjøpsdata. Disse opplysningene ville kunne benyttes blant annet til å studere effekten av gjenkjøp som virkemiddel for norske forsvarsbedrifter. Gjenkjøpsdata har vist seg å være vanskelig tilgjengelig, blant annet på grunn av at bedriftenes regnskaper ikke har systemer for å rapportere og registrere slike opplysninger.

⁸ Ifølge forsvarsbedriftene er det større konkurranse om utenlandske kontrakter enn norske, og eksport kan derfor indikere konkurransedyktighet på disse produktene (Fevolden et al 2008).

I forhold til videreutvikling av Næringsdatabasen er det spesielt to typer utfordringer som legger begrensninger: kapasitet og tilgjengelighet til primærkilder. For det første er det begrensninger i forhold til kapasitet. Dette forklares med at det er tidkrevende å samle statistikk og å vedlikeholde databasen med regelmessig oppdatering og kvalitetssikring av dataene, og ambisjonsnivået for databasen må være tilpasset avsatte ressurser.

Videre er det begrensninger i forhold til datatilgang. Selv om mye av dataene som blir etterspurt finnes, kan det være forhold som eierskap og rettigheter eller sikkerhetsvurderinger som begrenser distribusjon av dataene.

5 Oppsummering

Denne rapporten beskriver sentrale kilder og metoder for å studere forsvarsindustrien. Hensikten med rapporten er å sikre konsistens, kontinuitet og sporbarhet i datainnsamling og analyser av forsvarsmarkedet.

Rapporten presenterer også hvilke data som er tilgjengelig ved FFI i en statistikkdatabase kalt Næringsdatabasen. Databasen ble opprettet for å etablere et helhetlig statistikkgrunnlag som dokumenterer virksomheten i norsk forsvarsindustri, og er en historisk database med data på både bedrifts- og nasjonalt nivå. På bedriftsnivå inneholder databasen i hovedtrekk økonomiske nøkkeltall for bedriftene som helhet samt omfang av forsvarsrelatert virksomhet på utvalgte områder. Vi har også kartlagt innenfor hvilke områder bedriftene har kunnskap og kompetanse. På nasjonalt nivå inneholder databasen statistikk over eksport av forsvarsmateriell.

Rapporten gir også definisjoner av sentrale begreper som ligger til grunn for analyser ved FFI. Med forsvarsindustrien i Norge sikter vi til bedrifter med virksomhet innenfor forsvars- og sikkerhetsmarkedet og som bidrar til nasjonal verdiskapning over tid, uavhengig av eierskap. Videre har vi definert en bedrift som forsvarsbedrift ved at den oppfyller minst ett av følgende tre kriterier:

- medlemskap i interesseorganisasjonen FSi
- innvilget eksportlisens fra UD
- store leveranse til FLO

Statistikken i Næringsdatabasen er hentet fra flere forskjellige kilder. Økonomiske nøkkeltall for bedriftene har vi hentet fra Regnskapsregisteret i Brønnøysund, Forsvarets regnskap og fra bedriftenes egen rapportering. Kunnskap og kompetanse har vi registrert etter en omfattende kartlegging av bedriftenes virksomhet. For nasjonal eksportstatistikk har vi brukt eksportstatistikken til UD og handelsstatistikken til SSB som kilder. I tillegg til å gi en detaljert presentasjon av de ulike kildene, beskriver rapporten også rutiner for å oppdatere og kvalitetssikre dataene.

Deretter tar rapporten for seg metoder for å kunne analysere statistikken, spesielt utfordringer med frafall og metoder for å estimere manglende verdier. Håndtering av frafall er relevant i forbindelse med manglende rapportering i spørreundersøkelsen blant forsvarsbedriftene.

I tråd med stadig økende etterspørsel etter statistikk, kan det være ønskelig å bygge ut Næringsdatabasen til å inneholde data på flere områder. Vi har her presentert produktdata og gjenkjøpsdata som eksempler på aktuelle områder.

Referanser

Fevolden, A., Andås, H., og J. Christiansen (2009) *En kartlegging av kunnskap og kompetanse innen forsvarsindustrien i Norge*, FFI-rapport 2009/01068.

Fevolden, A., Karlsen, E. N. og E. Ringdal (2008) *Virkemiddelapparatet og forsvarsindustrien i Norge*, FFI-rapport 2008/02066.

Hartley, K. (2007) "The Arms Industry, Procurement and Industrial Policies" i Sandler, T. og K. Hartley (eds.) *Handbook of Defence Economics volume 2*, North Holland: Oxford.

Tvetbråten, K. og A. M. Fevolden (2011) *Forsvarsindustrien i Norge – statistikk 2009*, FFI-rapport 2011/00608.

Informasjon fra nettsider:

Vedtakter for FSi samt medlemslister: www.fsi.no

Økonomiske nøkkeltall fra Regnskapsregisteret i Bønnøysund: www.proff.no

Eksportstatistikk fra UD: www.regjeringen.no/ud

Definisjoner av statistiske begreper samt nasjonalregnskap: www.ssb.no

Forkortelser

EDA – European Defence Agency
FD – Forsvarsdepartementet
FFI – Forsvarets forskningsinstitutt
FID – Forsvarets investeringsdatabase
FoU – Forskning og utvikling
FRA – Forsvarets regnskapsadministrasjon
FSi – Forsvars- og sikkerhetsindustriens forening
IFU – Industrielle forsknings- og utviklingskontrakter
Mva – merverdiavgift
OFU – Offentlige forsknings- og utviklingskontrakter
SIPRI – Stockholm International Peace Research Institute
SSB – Statistisk sentralbyrå
UD – Utenriksdepartementet
WEAG – Western European Armament Group

Appendix A Redigert versjon av spørreskjemaet for 2010

	Svar
I. Generelt	
Bedriftens navn	
Kontaktperson	
Telefonnummer	
E-post	
II Omsetning 2010, i 1000 NOK	
Bedriftens totale omsetning	
Forsvarsrelatert omsetning til Forsvaret	
Forsvarsrelatert omsetning til andre kunder i Norge	
Forsvarsrelatert omsetning til utlandet (eksport)	
Øvrig (sivil) omsetning til norske kunder	
Øvrig (sivil) omsetning til utenlandske kunder	
III Eksport 2010, i 1000 NOK	
Total eksport	
Lisenspliktig eksport (A- og B-materiell)	
Lisenspliktig eksport (tjenester etc.)	
Ikke-lisenspliktig forsvarsrelatert eksport	
Sivil eksport	
IV. Gjenkjøp 2010, i 1000 NOK	
Gjenkjøpsforpliktelser pr 31.12.2010	
V. Forskning og utvikling 2010, i 1000 NOK	
FOU finansiert av bedriften	
FOU finansiert av andre	
VI. Årsverk 2010, i heltidsekvivalenter	
Antall årsverk	
Antall årsverk i forsvarsrelatert virksomhet	
VII. Underleveranser 2010	
Innkjøpskostnader fra utenlandske underleverandører (i 1000 NOK)	
Innkjøpskostnader fra norske underleverandører (i 1000 NOK)	
Antall norske underleverandører	